

UDK 811.163.42'367.625

811.163.42'366.545

Izvorni znanstveni rad

Rukopis primljen 20. XII. 2013.

Prihvaćen za tisak 23. V. 2014.

Jurica Polančec

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Ivana Lučića 3, HR-10000 Zagreb

jurica.polancec@gmail.com

GLAGOLI NEGATIVNOGA TRANSFERA U HRVATSKOME JEZIKU: SEMANTIČKO JEDINSTVO I SINTAKTIČKI OKVIRI¹

U ovome se radu opisuju glagoli negativnoga transfera kao zaseban sintaktičko-semantički razred u hrvatskome jeziku. Glagoli negativnoga transfera, primjerice glagol *uzeti*, kodiraju transfer nekoga predmeta između dviju osoba na obratan način od prototipnih dvoprijelaznih glagola poput *dati*. Naglasak se u opisu stavlja na povezanost semantičkih obilježja pojedinih glagola s njihovim sintaktičkim izrazom. Pokazuje se da odabir sintaktičkoga izraza kod glagola negativnoga transfera uvelike ovisi o tome implicira li radnja glagola neku štetu ili ne. Posebno važno mjesto u radu dano je opisu u hrvatskome inače slabo proučavanoga dativa štete. Opisana je njegova uloga u izražavanju implikacije štete, a njegova su glavna obilježja zatim povezana s već opisanim obilježjima drugih značenja dativa.

1. Uvod

Cilj je ovoga rada opisati tzv. dvoprijelazne glagole negativnoga transfera. Glagole toga razreda, kako će se pokazati, povezuje zajednička semantička komponenta s kojom u paru dolazi i ograničeni broj sintaktičkih obilježja. Cilj je, dakle, pokazati interakciju tih dviju razina jezičnoga opisa te njihovu neodvojivost pri sveobuhvatnome opisu glagolske valentnosti. Također, cilj je poka-

¹ Autor želi zahvaliti dr. sc. Matei Birtić i dr. sc. Krešimiru Šojatu na vrijednim komentarima i primjedbama. Sve preostale pogreške u tekstu kao i njegovi nedostaci ostaju isključivo autorova odgovornost.

zati i kako se glagoli mogu klasificirati u razrede upravo istovremenom analizom značenjske komponente i sintaktičkih obilježja.

Veza sintakse i semantike u valentnosti glagola vuče korijene još od radova Tesnière (Tesnière 1959) s europske strane te Fillmore (npr. Fillmore 1968) s američke strane. U posljednjih tridesetak godina proučavanje veze značenja i sintaktičkih uzoraka kod glagola u jezicima svijeta postalo je iznimno zanimljivom i obrađivanom temom. Utjecaj te teme tolik je da je proučavanje sučelja sintakse i semantike kod glagola od 80-ih godina postalo jednom od glavnih tema i u novijim inačicama generativne sintakse, lingvističke teorije koja isprva nije pridavala veliku važnost značenjskoj komponenti glagola u njegovoj sintaksi. Važnost te teme najočitija je u minimalističkome programu, najnovijoj inačici generativne sintakse. Valja istaknuti da su se radovi Fillmorea i njegovih nastavljača razvili upravo kao reakcija na ranije postavke generativne gramatike prema kojima je značenjska komponenta bila posve isključena iz sintaktičkoga opisa.

Naš je rad u praktičnome smislu ponajprije inspiriran knjigom Beth Levin *English Verb Classes and Alternations* (1993), u kojoj je autorica razvrstala 3000 engleskih glagola na 57 značenjskih razreda polazeći od analize sintaktičkih obrazaca glagola, koji su zatim razvrstavani u glagolske razrede prema značenju. Temeljna je pretpostavka toga djela tvrdnja da je sintaktičko ponašanje glagola određeno njihovim značenjem (Levin 1993: 14). Podjela na značenjske razrede temelji se pak na analizi značenjskih komponenti (Levin 1993: 18). Naš se rad temelji na sličnome pristupu. Međutim, mi ćemo problem u ovome radu predstaviti nešto drukčijim redom – prvo ćemo definirati značenjski razred (glagoli negativnoga transfera), a onda proučiti njegova sintaktička svojstva.

Svrha rada nije kontrastivna analiza hrvatskoga i engleskoga jezika, već pokušaj da se na temelju prokušane metodologije da što potpuniji opis i analiza jednoga značenjskog razreda u hrvatskome jeziku – glagola negativnoga transfera. Taj smo značenjski razred isprva uočili na hrvatskoj građi proučavajući širi raspon značenja dvoprijelaznih glagola te je tako ustanovljen manji preliminarni popis glagola. Intuicija prema kojoj ti glagoli doista tvore zasebnu značenjsku skupinu potvrđena je uz pomoć već spomenutoga opisa u knjizi B. Levin (1993). Glagoli na koje smo naišli u odjeljcima 10.6 i 10.5 (Levin 1993: 129–130) i koji su bili opisani kao glagoli lišavanja posjeda (engl. *verbs of possessional deprivation*) poklapali su se prema značenjima s glagolima s preliminarnoga popisa. Razred glagola negativnoga transfera dakle dijelom jesmo definirali na temelju već definiranoga razreda u engleskome jeziku, ali nismo klasifikaciju preuzeli kao takvu, počevši zapravo od samoga termina glagoli

negativnoga transfera, koji se ne rabi često u opisima engleskih glagola. O detaljima će biti riječ u odjeljku 2.

Nadalje, naš rad mnogo duguje funkcionalističkim pristupima opisu glagolske sintakse, ponajprije gramatici uloga i referenci (Van Valin i LaPolla 1997) te raznim pristupima valentnosti proizašlim iz Fillmoreovih i Tesnièreovih istraživanja.² Opis glagola temeljit će se ponajprije, uz nezaobilaznu intuiciju istraživača, na stvarnim rečenicama i primjerima iz suvremenoga jezika, koji su pronađeni pretragom *Hrvatskoga nacionalnog korpusa*³, pretragom internet-skoga korpusa *hrWac*⁴ te pretragom s pomoću internetske tražilice *Google*.

Opis glagola negativnoga transfera jasno će pokazati semantičko jedinstvo te skupine glagola. Usto, dat će se i popis njihovih sintaktičkih svojstava: glagolskih okvira i alternacija.

Glagolske okvire ovdje shvaćamo nešto drukčije nego što su oni zamišljeni u *FrameNetu* (Ruppenhofer i dr. 2010, usp. Šojat 2008: 161–171), odnosno formaliziraniji su i ne uključuju izvanjezične podatke. Okvire ovdje zamišljamo kao termin *uži*⁵ od konstrukcije, koja se tradicionalno definira kao zaokruženi opis neke kompleksne sintaktičke jedinice, ponajprije iz pozicije sintaktičkih obilježja (usp. Croft 2005: 273–274). Tako možemo reći da pasivna konstrukcija uključuje subjekt, pomoćni glagol *biti*, glagolski pridjev trpni i fakultativnu agentivnu dopunu *od (strane)* koja upravlja genitivom. Glagolski okvir u našem shvaćanju u prvom redu ovisi o značenjskome razredu glagola i ne uključuje samo sintaktička svojstva, po čemu se primjenjivost okvira sužava na točno određene razrede glagola. Dapače, glagolski okvir primarno proizlazi iz semantičkih svojstava (usp. i Levin 1993: 14) i prema tome glagolski okvir ponajprije ujedinjuje glagole sličnih leksičkih svojstava. Drugim riječima to znači da glagolski okvir, budući da ima definirane specijalizirane semantičke uloge, za razliku od konstrukcije nije u toj mjeri slobodan u združivanju s nekim glagolom neovisno o njegovu značenju. Suprotno tome, konstrukcije poput pasiv-

² Za pregled tih istraživačkih i teorijskih okvira vidi Šojat (2008: 10–171).

³ Korpus je dostupan na internetskoj stranici http://filip.ffzg.hr/bonito2/run.cgi/first_form. U radu ćemo se odsad pri referiranju na taj korpus služiti kriticom HNK.

⁴ Korpus je dostupan na internetskoj stranici <http://nl.ijs.si/noske/wacs.cgi/first?corpname=hrwac&reload=1>. Budući da sadrži velik broj tekstova koji imaju izražena obilježja supstandardnih idioma suvremenoga hrvatskog jezika, koja su po mnogim obilježjima vrlo bliska govorenomu jeziku, taj je korpus osobito pogodan za provjeru jezičnih obilježja koja se ili ne nalaze u standardnome jeziku ili su različita od standardnoga jezika. O relevantnosti i važnosti primjera iz govornoga jezika nađenih na internetu usp. istraživanje u Birtić i Matas Ivanović (2009).

⁵ Služimo se riječju „uži” zato što je pojedini okvir, kao što će se pobliže prikazati nešto niže, u pogledu selekcijskih obilježja značajno ograničeniji od neke konstrukcije, odnosno pojedini okvir ima *uži* izbor glagola koji se mogu u njega uklopiti.

nih primjenjive su na široke razrede glagola bez obzira na njihova semantička svojstva, konkretno u slučaju pasiva na sve prijelazne glagole.⁶

U ovome ćemo radu za svaki okvir navoditi semantičke uloge, zatim u kojemu se padežu ili u kojemu prijedložnom izrazu⁷ pojavljuju argumenti povezani s određenom semantičkom ulogom. Posebno ćemo navoditi i jesu li pojedini argument i njemu pridružena semantička uloga nešto neživo ili pak znače osobu.

2. Temeljni pojmovi

U prethodnome smo se odlomku osvrnuli na termin okvir, koji je na neki način temeljan za ovaj rad. U ovome ćemo se dijelu osvrnuti na još neke važne termine. Prvi je termin koji ćemo definirati **dvoprijelazni** ili **ditranzitivni glagoli** (engl. *ditransitive verbs*), a on obuhvaća, semantički definirano, skupinu glagola koji imenuju događaje transfera ili razmjene nekoga predmeta, usluge, informacije i sl. među dvjema osobama (usp. Malchukov, Haspelmath i Cormie 2010: 1–2).⁸ Dvoprijelazni glagoli, najšire gledano, spadaju u kategoriju tzv. **tromjesnih predikata** (engl. *three-place predicates*), odnosno glagola koji otvaraju mjesta za tri obvezatna elementa.⁹ Tipični su dvoprijelazni glagoli, promatrano iz perspektive semantičkih uloga, oni glagoli koji imaju tri semantičke uloge: VRŠITELJ¹⁰ (osoba koja daje TEMU), TEMA (ono što se prenosi) i PRIMATELJ (osoba koja prima TEMU) (npr. Haspelmath 2008: 76–77, Mukherjee 2005: 12). Takvi glagoli, sintaktički gledano, prototipno kodiraju tri gramatičke relacije: subjekt, koji se pojavljuje u nominativu, zatim izravni objekt u akuzativu i neizravni objekt u dativu. Pri tome na mjesto subjekta dolazi VRŠITELJ (agens), na mjesto izravnoga objekta TEMA, a na mjesto neizravnoga objekta PRIMATELJ (recipijens). Prototipni je primjer glagol *dati* (*komu što*). To možemo prikazati za rečenicu (1) u Tablici 1:

⁶ Usp. i raspravu uz Tablicu 3 u odjeljku 3.1.

⁷ Za prijedložni izraz služiti ćemo se međunarodnom kriticom PP (engl. *prepositional phrase*).

⁸ Definicija dvoprijelaznih glagola ima, s malim ili većim razlikama, koliko i autora koji o njima pišu. U te detalje ne možemo na ovome mjestu ulaziti.

⁹ Tri obvezna elementa uključuju i argumente (dopune) i adjunkte (dodatke), dok kod dvoprijelaznih glagola govorimo o trima elementima koji su nužno argumenti. Adjunkti su obično neobvezni elementi, ali postoje i glagoli, kao primjerice tzv. lokativni glagoli, kod kojih su adjunkti obvezni elementi. Takav je i glagol *staviti*, koji kodira temu kao izravni objekt u akuzativu i ona se ponaša kao argument te neku lokaciju kao prijedložni izraz, koji se ponaša kao adjunkt.

¹⁰ Nespecijalizirane semantičke uloge (načelno neovisne o značenjskom razredu glagola) navodit ćemo u malome verzalu kako bismo ih razlikovali od specijaliziranih semantičkih uloga kojima ćemo se služiti pri definiranju okvira, a koje ćemo pisati običnim malim slovima. V. više u odjeljku 3.1 i bilješki 24.

(1) Karla je Adeli dala pismo.

	Karla	pismo	Adeli
Semantička uloga	VRŠITELJ	TEMA	PRIMATELJ
Gramatička relacija	subjekt	izravni objekt	neizravni objekt

Tablica 1

Dvoprijelazni glagoli mogu se podijeliti prema svojem značenju u više skupina, npr. na glagole davanja, poput *dati*, glagole slanja, poput *slati*, glagole koji uključuju neki usmjereni pokret, poput *donijeti* ili *uzeti*, zatim glagole komunikacije, poput *reći*, *pitati*, *poučiti* te još neke skupine (Goldberg 1995: 126).

U temelju je predložene definicije dvoprijelaznih glagola pojam **transfera** (engl. *transfer*, Mukherjee 2005: 12).¹¹ Naime, sve navedene značenjske skupine dvoprijelaznih glagola povezuje obavljanje neke vrste transfera između dviju osoba. I u engleskome i u hrvatskome većina dvoprijelaznih glagola imenuje transfer kako je navedeno u Tablici 1, tj. transfer polazi od subjekta VRŠITELJA prema neizravnome objektu PRIMATELJU. Uz već spomenuti glagol *dati*, takva je i većina drugih dvoprijelaznih glagola. Za potrebe našega rada semantičku ulogu VRŠITELJA nešto ćemo preciznije definirati: odredit ćemo je kao semantičku ulogu **IZVORA**. Naime, iako je subjekt spomenutih glagola doista VRŠITELJ, odnosno pokretač radnje, on je u perspektivi transfera i razmjene IZVOR, odnosno ona osoba od koje dolazi predmet koji mijenja vlasnika (tj. TEMA). Uvođenjem specijalizirane semantičke uloge IZVORA za dvoprijelazne glagole dobiva se jasniji odnos sa semantičkom ulogom PRIMATELJA. Drugim riječima, jasnije se daje do znanja da TEMA prelazi od IZVORA k PRIMATELJU.

Kod nekih se dvoprijelaznih glagola u odnosu na tipične dvoprijelazne glagole poput *dati* transfer vrši u obrnutome smjeru. Zato ćemo svojstvo tih glagola nazvati **negativni transfer**, što će se pokazati kao ključno obilježje glagola koje analiziramo u ovome radu. Svojstvo negativnoga transfera izdvaja cijeli niz glagola jer uzima u obzir činjenicu da ti glagoli kodiraju djelovanje radnje koje se odvija u suprotnome smjeru od djelovanja radnje tipičnoga za dvoprijelazne glagole. Taj „suprotni smjer djelovanja” izravno utječe na sintaksu, odnosno na gramatičke relacije, a time i na realizacije dopuna ovih glagola. Konkretno, kod glagola negativnoga transfera vrijedi dijelom obrnut raspored semantičkih uloga i gramatičkih relacija od rasporeda predstavljenoga u Ta-

¹¹ O pojmu transfera u nešto užemu kontekstu dvoprijelaznih glagola s dativnim objektom govore i Tanacković Faletar (2011: 165–166) te Palić (2010: 201–202).

blici 1:¹² IZVOR se kodira kao prijedložni objekt, a PRIMATELJ (točnije onaj koji prima ili (od)uzima) kao subjekt. Ovdje se dakle radi o dvjema perspektivama istoga događaja. Oprimjerimo dosadašnja razmatranja rečenicama s glagolima *primiti* i *dati*:

(2) Marko je primio poklon od Ivana.

(3) Ivan je dao poklon Marku.

Kao što vidimo, te dvije rečenice govore o istome procesu, ali iz različite perspektive i s različitim naglascima na sudionike.¹³ Unatoč tomu popis je semantičkih uloga isti, samo što su one kodirane drukčijim rasporedom gramatičkih relacija:

	Ivan	Marko	poklon
semantička uloga	IZVOR	PRIMATELJ	TEMA
gramatička relacija u (2) [primiti]	neizravni (prijedložni) objekt	subjekt	izravni objekt
gramatička relacija u (3) [dati]	subjekt	neizravni (besprijedložni) objekt	izravni objekt

Tablica 2

Ponavljamo, semantička uloga IZVORA u Tablici 1 prikazana je kao VRŠITELJ jer ima obilježja pokretača radnje, kao u primjerima (1) i (3). U primjeru (2) obilježja pokretača radnje, odnosno semantičku ulogu VRŠITELJA, ima IZVOR.

Sljedeći su važan termin **alternacije glagolskih argumenata**. Alternacije su sintaktička pojava pri kojoj se uz isti glagol istovjetni skup njegovih argumenata može realizirati u više konstrukcija (Levin i Rappaport Hovav 2005: 189), a o glagolskim se alternacijama ponajprije govori u kontekstu dvoprijelaznih glagola. Primjerice, u hrvatskome se jeziku uz glagol *poslužiti* mogu pojaviti dvije konstrukcije (Zovko Dinković 2007: 65):

(4) a. Lena je poslužila gostima čaj i kekse.

b. Lena je poslužila goste čajem i keksima.

Moramo također naglasiti da termin alternacija, kako je definiran u Levin i Rappaport Hovav (2005) uključuje široki raspon različitih načina kodiranja

¹² Naime, IZVOR i PRIMATELJ „zamjenjuju” mjesta, dok se položaj TEME u negativnome prijenosu ne mijenja.

¹³ Ta se dva glagola mogu svrstati među tzv. konverzne antonime. Taj se termin obično rabi za parove poput *kupiti* – *prodati* (npr. Lyons 1977: 280).

istovjetnih argumenata. Primjerice, prema toj definiciji za sljedeći bi se par hrvatskih rečenica smatralo da alterniraju:

(5) a. Ivan uči Petra matematiku.

b. Ivan uči Petra matematičari.

Međutim, to bi dovelo, prema našem mišljenju, do pretjeranoga poopćenja pojma alternacija. Zato ćemo se u ovome radu poslužiti definicijom alternacije koja je na tragu onoj koja se rabi u teorijskome okviru gramatike uloga i referenci (Van Valin i LaPolla 1997, Van Valin 2005). Naime, našu ćemo definiciju ograničiti tako da ćemo alterniranim konstrukcijama smatrati samo one slučajeve kada se kod istoga dvoprijelaznog glagola u različitim konstrukcijama mijenja gramatička relacija izravnoga objekta.¹⁴ Tako se u parovima rečenica (5a) i (5b) izravni objekt nije promijenio, dok u (4a) i (4b) jest.

U ostatku ćemo rada pokazati da hrvatski glagoli negativnoga transfera, među kojima su *krasti*, *uzeti*, *pokrasti*, *uskratiti*, *ošteti*, *zakinuti* itd. dijele uz semantička i određena sintaktička svojstva. Ta svojstva uključuju na prvome mjestu tri glagolska okvira, od kojih dva sudjeluju u alternacijama. Za svaki će se od okvira navesti koji mu glagoli pripadaju te će se detaljno opisati svaki od okvira. Detaljan opis svih tih svojstava pokazat će kako su ona kod glagola negativnoga transfera međusobno isprepletena. Uza sve to, razmotrit ćemo i neka druga pitanja, poput razlika u uporabi pojedinih glagola, značenjskih nijansi, učestalosti i slično. Iz analize će postati vidljivo da glagoli negativnoga transfera rijetko pokazuju alternacije, što je u skladu s već primijećenim ograničenim utjecajem te pojave u hrvatskome jeziku.

3. Analiza

Na početku analize nametnulo se pitanje kako istraživati skupinu glagola koja nigdje prije nije proučavana u hrvatskoj lingvistici i koju ne spominju gramatike. Kao što smo već spomenuli u uvodu, preliminarni smo popis glagola ustanovili proučavajući širi raspon značenja dvoprijelaznih glagola. Zatim, osnovni je popis glagola nastao iz preliminarnoga prevodenjem glagola koji su navedeni u Levin (1993: 129–130). Tako ustanovljen popis čini jezgru popisa koji navodimo u odjeljku 3.1. Taj smo popis nadalje nadopunili s pomoću *Rječnika sinonima* (Šarić i Wittschen 2008). Konačno, popis je završen dodavanjem glagola na koje smo nailazili u svakodnevnome susretu s jezikom (novine, knji-

¹⁴ U gramatici uloga i referenci umjesto sintaktičkoga pojma izravnoga objekta rabi se više semantički definiran pojam općega trpitelja (engl. *Undergoer*). Međutim iz praktičnih razloga zadržat ćemo u radu tradicionalni termin izravni objekt.

ge, svakodnevna komunikacija). Ne možemo tvrditi da je naš popis potpun, no pokušali smo za potrebe analize pronaći što veći broj glagola.

Temelj je svake analize provjera značenja u rječnicima. Za potrebe ovoga rada ponajprije smo se služili *Školskim rječnikom hrvatskoga jezika* (od sad *Školski rječnik*) kao najsuremenijim i leksikografski najdosljednije izrađenim rječnikom hrvatskoga jezika. Radi nadopune podataka služili smo se *Hrvatskim enciklopedijskim rječnikom* (od sad HER) kao najopširnijim rječnikom suvremenoga hrvatskog jezika. *Rječnikom hrvatskoga jezika* urednika J. Šonje (RHJ) služili smo se tek uzgredno.

Glagoli su zatim detaljnije analizirani u rečeničnim kontekstima. Rečenični konteksti u kojima smo nalazili glagole analizirane u ovome radu, kako je već spomenuto u uvodu, gotovo su isključivo pronađeni bilo korpusnom pretragom bilo pretragom s pomoću internetske tražilice *Google*. Konstruirane primjere rabili smo samo za oprimjerivanje općeprihvaćenih značenja, dok smo u argumentaciji i na problematičnim mjestima konstruirane primjere izbjegavali. Konstruirani primjeri nisu posebno naznačeni, dok su primjeri s interneta i iz korpusa uvijek posebno naznačeni.

3.1. Opća semantička i sintaktička obilježja glagola negativnoga transfera

U drugome odjeljku glagole negativnoga transfera semantički smo definirali kao skupinu glagola koja imenuje transfer neke teme u smjeru obrnutome od prototipičnoga, dakle transfer pri kojemu se PRIMATELJ prototipičnoga dvoprijelaznog glagola (npr. *dati komu što*), kodiran dativom, stavlja u središte radnje te postaje VRŠITELJ, kodiran nominativom, usp. rečenice (2) i (3) te Tablicu 2. Skupinu glagola negativnoga transfera prvo ćemo razdijeliti po obilježju imenuje (implicira) li glagol neku štetu na argumentu koji ima semantičku ulogu IZVORA ili je pak riječ o običnoj promjeni vlasništva. Kao što ćemo vidjeti, to će imati značajne posljedice i na svrstavanje u sintaktičke okvire.

Tako u rečenici (6) argument *Ivanu*, kodiran dativom, a koji ima semantičku ulogu IZVORA, biva oštećen radnjom glagola:

(6) Marko krade Ivanu poklon.

Zato će prva skupina uključivati glagole koji impliciraju primjenu neke sile i/ili nanošenje štete ili bilo koji drugi negativni element. U tu grupu uvrštavamo sljedeće glagole:¹⁵*braniti komu što*, *ćopiti komu što* (razg.), *dignuti komu*

¹⁵ U ovome popisu radi dosljednosti sve glagole navodimo kao vidske parnjake, ako ga glagol ima, jer se vodimo shvaćanjem da su pravi vidski parnjaci oblici iste riječi (Mønnesland 2003: 22). U idućim navodnjima pojedinoga glagola radi preglednosti navodit će se samo primarni (neizvedeni) član vidskoga parnjaka. Neizvedenim članovima smatrat će se neprefigirani nesvršeni glagol (ako je drugi član parnjaka, redovito svršen, prefigiran) i nesufigirani svršeni glagol (ako je drugi član parnjaka, poglavito nesvršen, suffigiran) (Mønnesland 2003: 23, 28, 30–31; usp. i Jelaska i Opačić 2005: 164).

što (razg.), *drpiti komu što* (razg.), *krasti/ukrasti komu što / što od koga*, *kriti što od koga / komu što*, *lišiti/lišavati koga čega* (knjiž.), *maznuti/mažnjavati komu što / što od koga* (razg.), *muljati/smuljati koga za što* (razg.), *naplatiti/naplaćivati komu što / što od koga*, *nijekati/zanijekati komu što*, *odnijeti komu što*,¹⁶ *odreći/odricati komu što*, *oduzeti/oduzimati komu što*, *opljačkati koga za što*¹⁷, *okrasti koga za što*¹⁸, *onemogućiti/onemogućavati komu što*, *osporiti/osporavati komu što*, *oštetiti/oštećivati koga za što*, *oteti/otimati komu što / što od koga*, *otuđiti/otuđivati što od koga / komu što*¹⁹, *plijeniti što od koga / komu što*²⁰, *pokrasti koga za što / komu što / što od koga*, *poreći/poricati komu što*, *prevariti koga za što*²¹, *razriješiti/razrješavati koga* (dužnosti), *s(a)kriti/s(a)krivati komu što*, *uskratiti/uskraćivati komu što / koga za što*, *uzeti/uzimati komu što / što od koga*, *varati koga za što*, *zabraniti/zabranjivati komu što*, *zadužiti/zaduživati koga za što*, *zakinuti/zakidati koga za što*, *zaplijeniti/zapljenjivati komu što / što od koga*. Budući da se kod tih glagola IZVORU nanosi šteta, ti se glagoli nazivaju malefaktivnima. Semantičku ulogu IZVORA kod tih glagola možemo pobliže definirati kao specijaliziranu ulogu **malefaktivnog izvora**, a tako ćemo je navoditi i u ostatku teksta.²²

Obratno, u rečenici (2), koju ovdje ponavljamo pod brojem (7) argument *od Ivana*, kodiran prijedložnim izrazom *od*+genitiv, a koji ima semantičku ulogu IZVORA, ne biva oštećen radnjom glagola:

(7) Marko je primio poklon od Ivana.

Ta je druga skupina nešto manja i uključuje glagole koji ne nose nikakvu ideju štete. U njoj su sljedeći glagoli: *braniti/obraniti koga od čega*, *čistiti/oči-*

¹⁶ U značenju ‘ukrasti, oteti’, kao u primjeru „Beogradskog umirovljenika pokrali nasred ulice i odnijeli mu torbu sa 120.000 eura” (<http://www.index.hr/vijesti/clanak/beogradskog-umirovljenika-pokrali-nasred-ulice-i-odnijeli-mu-torbu-sa-120000-eura/512938.aspx>).

¹⁷ Za nesvršeni glagol *pljačkati* u dvoprijelaznome okviru našli smo samo jedan primjer u *hrWac-u*, zbog čega ga nismo uključili u ovaj popis.

¹⁸ HER (s. v. *okrasti*) upućuje na imperfektivni glagol *okradati*. Međutim, taj oblik nismo našli u korpusima, uz jedva koji primjer na internetu pa ga stoga nismo uključili u popis kao imperfektivni oblik od *okrasti*. RHJ (s. v. *okrasti*) ne spominje taj oblik, kao ni *Školski rječnik*, koji usto ne bilježi ni svršeni parnjak *okrasti*.

¹⁹ Nesvršeni se parnjak rijetko susreće u dvoprijelaznome okviru.

²⁰ Glagol je rijedak u okviru O2a. Našli smo tek po jedan primjer u HNK-u i *hrWac-u*.

²¹ Nesvršeni parnjak *varati* ne dolazi u dvoprijelaznome okviru pa ga ne navodimo.

²² Dr. sc. Krešimir Šojat svratio mi je pozornost na činjenicu da se malefaktivni glagoli mogu dalje podijeliti na još dvije značenjske skupine. U jednoj stoje glagoli kod kojih se šteta čini tako što se nekome oduzima nešto što je u njegovu posjedu. Jedan je takav glagol *oduzeti*, pa se ti glagoli mogu nazvati „glagoli oduzimanja”. U drugoj stoje glagoli kod kojih se šteta čini tako da se nekomu priječi dolazak u posjed nečega. Takav je primjerice glagol *uskratiti*, pa se ti glagoli mogu nazvati „glagoli uskraćivanja”. Budući da ta značenjska opreka nema utjecaja na sintaksu glagolskih okvira, nećemo je u radu posebno navoditi, iako je semantički gledano riječ o važnoj značenjskoj razlici.

*stiti koga od čega, čuti što od koga, čuvati koga od čega, dobiti/dobivati što od koga, doznati/doznavati što od koga, izbaviti/izbavljati koga od čega, liječiti/izliječiti koga od čega, nabaviti/nabavljati što od koga, naplatiti/naplaćivati komu što / što od koga, naručiti/naručivati što od koga, odriješiti koga (od) čega, odučiti koga od čega, odviknuti/odvikavati koga od čega, osloboditi/oslobađati koga (od) čega, posuditi/posuđivati što od koga, poštedjeti/poštedivati koga čega, primiti/primati što od koga, riješiti koga čega, saznati/saznavati što od koga, učiti/naučiti što od koga, uzeti/uzimati komu što / što od koga.*²³ Budući da se kod tih glagola radnjom IZVORU donosi neka korist ili je radnja neutralna, tu ćemo semantičku ulogu poblizije definirati kao specijaliziranu semantičku ulogu **izvora**.²⁴ Treba naglasiti da ranije navedeni malefaktivni izvor nije podvrsta semantičke uloge izvora, već su izvor i malefaktivni izvor ravnopravni termini. Drugim riječima, u terminološkome stablu oni bi činili kohiponimski par.

Kao što se vidi iz navedenih popisa, uz svaki su glagol navedene i sintaktičke konstrukcije u kojima se ti glagoli nalaze. Nakon što smo ih detaljno proučili, došli smo do preliminarnoga popisa od pet mogućih glagolskih okvira²⁵ predstavljenoga u Tablici 3 (O stoji za okvir, V stoji za glagol, PP za prijedložnu skupinu):²⁶

Okvir O1	V + akuz + PP <i>za</i> _{ak}
Okvir O2a	V + akuz + PP <i>od</i> _{gen}
Okvir O2b	V + akuz + dat
Okvir O3a	V + akuz + gen
Okvir O3b	V + akuz + PP <i>od</i> _{gen}

Tablica 3

²³ Ovaj se glagol pojavljuje i u prvoj značenjskoj skupini (glagoli štete), ali u drugome značenju, v. više u odjeljku 3.3. i primjere (32), (33) i (35) tamo.

²⁴ Treba jasno razlikovati semantičku ulogu IZVORA o kojoj govorimo u odjeljku 2 i specijaliziranu semantičku ulogu izvora koja se odnosi samo na glagole negativnog transfera (v. bilj. 10). Te su dvije semantičke uloge u odnosu hiperonimije, odnosno izvor kod glagola negativnoga transfera podvrsta je nespecijalizirane semantičke uloge IZVORA.

²⁵ Namjerno prvo govorimo o konstrukcijama, zato što se one navode bez implikacije da su ikako vezane za glagole negativnoga transfera. Zatim uvodimo pojam okvira jer primjećujemo da se određene konstrukcije jasno vežu uz ovu skupinu glagola. Popis okvira je preliminarn jer je nužno da se uz opis okvira navedu i specijalizirane semantičke uloge; taj će se postupak provesti u ostatku rada.

²⁶ Subjekt se ne bilježi jer ne utječe na ponašanje glagolskoga okvira.

Daljnja objašnjenja te analiza, uz pridodavanje semantičkih uloga, bit će prikazani u sljedećim odjeljcima.

3.2. Okvir broj 1 (O1)

Okvir 1 (O1) sastoji se od glagola uz koje dolazi malefaktivni izvor u akuzativu, dok tema dolazi u prijedložnome izrazu (PP) u kojemu je prijedlog *za* koji upravlja akuzativom. Puna shema toga okvira glasi ovako (pripadajuće su semantičke uloge u uglatim zagradama):

(8) **V + akuz [malefaktivni izvor] + PP za_{ak} [tema].**

Izvor je prototipno osoba, a tema stvar, kao što se i očekuje u tipičnome transferu. U tome okviru nalaze se sljedeći glagoli: *muljati/smuljati koga za što* (razg.), *okrasti koga za što*, *opljačkati koga za što*, *oštetiti koga za što*, *pokrasti koga za što* / *što od koga* / *komu što*, *prevariti koga za što*, *uskratiti komu što* / *koga za što*, *varati koga za što*, *zadužiti/zaduživati koga za što*, *zakinuti koga za što*. Svi ti glagoli pripadaju značenjskoj podskupini glagola koji impliciraju štetu za izvor, što je i posebno naznačeno semantičkom ulogom malefaktivnoga izvora u (8).

Dva glagola u tome okviru dopuštaju obično relativno rijetku pojavu alternacija argumenata: *pokrasti komu što* / *koga za što* i *uskratiti komu što* / *koga za što*. Kod glagola *pokrasti* moguća su tri okvira: uz O1 moguća su i oba podokvira iz okvira O2 (v. pod 3.3) kao što prikazuju primjeri pod (9):²⁷

(9) a. Pokrao je državu za 100 milijuna kuna.

b. Pokrao je državi 100 milijuna kuna.

c. Pokrao je od države 100 milijuna kuna.

Glagol *uskratiti* obično se susreće u okviru O2b (v. pod 3.3), odnosno s malefaktivnim izvorom u dativu, a temom u akuzativu, kao u (10):

(10) Parlament je vladi uskratio podršku.

Međutim, u obama korpusima i na internetskim stranicama povremeno se može susresti i u okviru O1. U HNK-u našli smo samo jedan primjer. S druge strane, u *hrWac*-u zabilježeno je desetak primjera. Primjer (11a) je iz *hrWac*-a, a primjer (11b) pronađen je s pomoću tražilice *Google* na jednome novinskom portalu:

(11) a. (...) rekao je kako Komisija europske potrošače uskraćuje za učinkovito i jeftino palmino ulje

²⁷ Sva su tri primjera konstruirana, ali se temelje na primjerima koji su posvjedočeni u HNK-u i *hrWac*-u.

b. Westbrook blokirao maskotu Denvera i uskratio navijače za
besplatne tacose²⁸

Vrlo je vjerojatna pretpostavka da se glagol pojavljuje u okviru O1 analogijom prema sebi semantički vrlo bliskome glagolu *zakinuti*, koji se susreće isključivo u okviru O1. Budući da se taj glagol u okviru O1 ne pojavljuje tek sporadično, s pravom u njegovu slučaju možemo govoriti o alternaciji glagolskih argumenata.

S druge strane, i glagol *oštetiti koga za što*, zajedno s glagolom *zakinuti*, pripada isključivo okviru O1. Glagol *zakinuti* oprimjeren je pod (12), a *oštetiti* pod (13):

- (12) a. Zakinuo je studente za jedan dan učenja.
b. *Zakinuo je studentima jedan dan učenja.
c. *Zakinuo je od studenata jedan dan učenja.
- (13) a. Oštetio je državu za 100 milijuna kuna.
b. *Oštetio je državi 100 milijuna kuna.
c. *Oštetio je od države 100 milijuna kuna.

Glagol *orobiti* gotovo se isključivo susreće u običnoj prijelaznoj (monotranzitivnoj)²⁹ konstrukciji s jednim argumentom u akuzativu koji kodira osobu kojoj se nanosi šteta. Zanimljivo je da se taj glagol, sintaktički običan prijelazan, može pojaviti i u dvoprijelaznoj konstrukciji³⁰, a tomu je razlog kompatibilno značenje. Suprotno tomu, analizirani dvoprijelazni glagoli iz O1 mogu se susresti i u običnoj prijelaznoj konstrukciji. Primjerice, *pokrasti*, kao i *zakinuti* i *oštetiti* često dolaze u običnoj prijelaznoj konstrukciji bez izražene teme.³¹ Pritom do izražaja dolazi razlika između sintaktičke i semantičke prijelaznosti. Drugim riječima, svi navedeni glagoli uvijek imaju dvoprijelazno značenje, odnosno imenuju negativni transfer, ali ne pojavljuju se nužno u nekome dvoprijelaznome sintaktičkom okviru.

Kod svih glagola činjenica da se upravo izvor pojavljuje kao izravni objekt samo pridonosi izražavanju njegove pojačane zahvaćenosti radnjom, implicira se uspješnost negativnoga transfera te naglašava šteta po argument u akuzativu.

²⁸ Primjer je, zanimljivo, zabilježen u naslovu članka (<http://sportske.jutarnji.hr/westbrook-blokirao-maskotu-denvera-i-uskratio-navijace-za-besplatne-tacose/1080179/>).

²⁹ Termin „obična prijelazna konstrukcija” rabimo u opreci prema terminu „dvoprijelazna konstrukcija”, a on označava konstrukciju s jednim objektom u akuzativu, odnosno ono što se obično naziva jednostavno „prijelazna konstrukcija”.

³⁰ Nađen je jedan primjer u HNK-u.

³¹ Mogućnost ispuštanja u konstrukcijama u okviru O2 isto se tako svodi na ispuštanje argumenta koji nije izravni objekt. Dakle u ispuštanju ne igra ulogu toliko semantička uloga, koliko gramatička relacija. Usp. i odjeljak 3.3.

3.3. Okvir 2 (Podokviri O2a i O2b)

Okvir 2 (O2) obuhvaća dva podokvira: O2a i O2b. **Podokvir O2a** sastoji se od teme u akuzativu, dok se izvor pojavljuje u PP-u kojim upravlja prijedlog *od*. Puna se shema toga glagolskog okvira može prikazati ovako (pripadajuće su semantičke uloge u uglatim zagrada):

(14) V + akuz [tema] + PP *od*_{gen} [izvor].

Izvor je živ, a tema neživa, kao i kod okvira O1. Isto tako, **podokvir O2b** sastoji se od teme u akuzativu, ali se za razliku od prethodnoga okvira izvor pojavljuje u dativu. Stoga punu shemu dajemo ovako:

(15) V + akuz [tema] + dat [malefaktivni izvor].

U skladu s našom definicijom alternacija iz odjeljka 2, za dva se navedena podokvira ne može tvrditi da sudjeluju u alternaciji. Umjesto toga, svrstani su pod isti glagolski okvir zato što se razlikuju tek po sintaktičkome izražavanju izvora, dok se semantička uloga teme u obama okvirima kodira kao izravni objekt.³²

U podokviru O2a nalazimo sljedeće glagole: *čuti što od koga*, *dobiti što od koga*, *doznati što od koga*, *nabaviti što od koga*, *naručiti što od koga*, *posuditi što od koga*, *primiti što od koga*, *saznati što od koga*, *učiti što od koga*.

U podokviru O2b ove: *braniti komu što*, *ćopiti komu što* (razg.), *dignuti komu što*, *drpiti komu što*, *nijekati komu što*, *onemogućiti/onemogućavati komu što*, *odnijeti komu što*, *odreći komu što*, *oduzeti komu što*, *osporiti komu što*, *porući komu što*, *uskratiti komu što* (alternacija s O1: *koga za što*), *zabraniti/zabranjivati komu što*.

Veći broj glagola susreće se u obama podokvirima: *krasti što od koga / komu što*, *kriti što od koga / komu što*, *maznuti/mažnjavati komu što / što od koga*, *naplatiti komu što / što od koga*, *oteti komu što / što od koga*, *otuđiti što od koga / komu što*, *plijeniti komu što / što od koga*, *pokrasti komu što / što od koga* (alternacija s O1: *koga za što*), *uzeti komu što / što od koga*, *zaplijeniti komu što / što od koga*, *s(a)kriti komu što / što od koga*.

Glagoli koji slijede O2a nikada nemaju malefaktivno značenje, već kodiraju obični negativni transfer prema subjektu. Zato smo u (14) semantičku ulogu izvora pobliže definirali kao izvor. Tema transfera može biti bilo neki konkretni objekt, kao kod glagola *dobiti što od koga*, *nabaviti što od koga*, *posuditi što od koga*, bilo neka poruka ili neko znanje, kao kod glagola *čuti što od koga*, *doznati što od koga*, *saznati što od koga*, *učiti što od koga*. Kod nekih glagola

³² Treba napomenuti i to da se glagoli iz O2, kao i glagoli iz O1, često javljaju u običnome prijelaznom okviru, ali se ponovno time ne dokida njihova semantička prijelaznost (usp. i bilj. 31).

riječ je o poruci koja, nakon što je prenesena, kao nužnu posljedicu ima konkretan transfer, a takav je primjerice glagol *naručiti što od koga*.

Suprotno tomu, svi su glagoli koji slijede isključivo O2b malefaktivni, a isto vrijedi za glagol *uskratiti komu što*, koji usto alternira s O1 i o kojemu smo već govorili u 3.2. U (15) smo zato semantičku ulogu izvora precizirali kao malefaktivni izvor. Pet se glagola iz O2b može tumačiti u nekim kontekstima kao glagole govorenja (*nijekati, osporiti, odreći, poreći, zabraniti*), pa je teško reći je li riječ u njihovu slučaju o dativu štete ili dativu primatelja.

Okrenimo se sada glagolima koji se pojavljuju u oba podokvira, tj. O2a i O2b. O glagolu *pokrasti*, koji je jedinstven po tome što se može naći u čak tri okvira (O1, O2a, O2b), već smo nešto rekli u odjeljku 3.2. Kao što smo malo prije primijetili s glagolima koji slijede isključivo okvire O2a i O2b, prvi od njih nemaju malefaktivno značenje, dok drugi imaju. Postavlja se pitanje znači li to da se posljedično tome kod glagola koji dopuštaju oba podokvira pojavljuje opreka u značenju dviju konstrukcija, odnosno znači li to da ti glagoli u slučajevima kada dolaze uz dativ imaju malefaktivno značenje, a nemaju ga u slučajevima kada dolaze uz prijedložni izraz *od+gen*. Pregled značenja pokazuje da nije ni izdaleka tako. Naime, svi glagoli imaju malefaktivno značenje prisutno u objema konstrukcijama. Budući da je malefaktivno značenje prisutno neovisno o konstrukciji, može se zaključiti da je ono inherentno glagolu, a da značenje padeža i prijedložnih izraza uz koje dolazi ovisi jedino o glagolu, što je već jasno uočio i Kučanda (1996: 323). Na tu ćemo se činjenicu vratiti kada budemo razmatrali semantički i sintaktički položaj dativa u ovome okviru. Konačno, za veći broj tih glagola možemo utvrditi neke razlike između malefaktivnoga značenja dativa i prijedložnoga izraza *od+gen*. U sljedećim ćemo odjeljcima razmotriti te razlike.

Kod većine glagola razlika se može opisati tek ako se prvo razmotri semantika dativa u okviru O2b. Takav se dativ obično naziva dativ štete (npr. Silić i Pranjaković 2005: 202, Tanacković Faletar 2011: 164–168), dativ *incommodi* (Kučanda 1982, 1996) ili u stranoj literaturi malefaktivni dativ. O njemu se u našoj literaturi nije puno pisalo. Dativ, naime, a to je dobro poznata činjenica, obično nosi značenje namjene (dativ namjene), uz neka druga (dativ koristi, posvojni dativ), a dativ štete relativno je rjeđe zastupljen. Hrvatski jezik nije iznimka među jezicima svijeta po pojavi da dativ ima raznolika, a katkad i posve oprečna značenja. Kao što je pokazano u Malchukov, Haspelmath i Cormie (2010: 51–56), tipološki je dobro posvjedočena pojava da se dativ štete, dativ koristi i posvojni dativ izražavaju istim morfosintaktičkim sredstvom. U europskim jezicima to je najčešće dativ ili prijedložni izraz koji odgovara da-

tivu. U Kuna (2012: 125–182) detaljno je istraženo mjesto dativa među sredstvima za izražavanje posvojnosti, ali i povezanost nekih drugih značenja dativa s posvojnim. Isti autor (Kuna 2012: 181) objašnjava tu povezanost u hrvatskome jeziku tako što tumači dativ kao izraz fokusa empatije, kod kojega je važna semantička pogodnost argumenta u dativu, a slično njemu Palić (2010: 197) tumači dativ kao izraz pogodnosti živoga referenta. Upravo su razina semantičke pogodnosti i posvojna interpretacija ono što kod određenoga broja glagola razlikuje malefaktivni izvor izražen dativom od malefaktivnoga izvora izraženoga s *od+gen*. To vrijedi za glagole *krasti*, *maznuti*, *oteti*, *otuđiti*, *s(a)kriti*, *zaplijeniti*, kao i za glagol *pokrasti*. Do toga smo zaključka došli pregledom većega broja primjera iz korpusa. Naši zaključci nisu nužno apsolutni ni konačni, ali ipak prikazuju svojevrstne tendencije. Svaki se od navedenih glagola razlikuje po broju primjera u korpusu i broju primjera u kojima se uz njih pojavljuje dativ odnosno *od+gen*. Dat ćemo nekoliko primjera radi ilustracije te tendencije.

Prije nego što damo primjere za tu opreku, potrebno je dodatno razraditi pojam posvojne interpretacije. Naime, posvojna interpretacija dativa nije isto što i posvojni dativ. Naime, navodeći sljedeći par rečenica:

(16) a. Dječak je ukrao prodavaču loptu.

b. Dječak je ukrao prodavačevu loptu.

Kuna (2012: 174) jasno ukazuje da se dativ u (16a) ne može tumačiti kao ekvivalent posvojnemu pridjevu u (16b) zato što taj dativ zauzima argumentno mjesto u valentnoj strukturi glagola *ukrasti*. Posvojna interpretacija dativnoga objekta sekundarna je, a glavno mu je značenje iskazivanje pogodnosti i štete. Ono što dativ naznačava tek je to da se posjedovano (*lopta*) dovodi u vezu s posjednikom (*prodavač*), ali ne i nužno da je ona njegovo vlasništvo. Usto, za razliku od dativa u (16a), posvojni dativ nije odobren argumentnim okvirom jedinog glagola (Kuna 2012: 131). Pravi posvojni dativ posve je ekvivalentan, barem semantički ako već ne pragmatički, značenjem posvojnosti atributnom posvojnem izrazu. To se jasno vidi iz odnosa dativa *njemu* u primjeru (17a) i posvojne zamjenice u (17b):³³

(17) a. Njemu su se oči ispunile suzama.

b. Njegove su se oči ispunile suzama.

Stoga možemo zaključiti da dativ uz malefaktivne glagole u okviru O2b nije posvojni, već dativ štete koji je u određenoj mjeri prikladan za posvojnu inter-

³³ Primjer je iz Kuna (2012: 176).

pretaciju.³⁴ U sljedećemu odlomku vidjet ćemo kako se dativ sa svojim značenjem jače pogođenosti i moguće posvojne interpretacije jasno profilira u odnosu prema prijedložnome izrazu *od+gen*, koji također ima malefaktivno značenje. Malefaktivno značenje kod izraza *od+gen* proizlazi iz značenja glagola, baš kao i kod dativa.

Primjerice, s glagolom *otuđiti*, primjetno je da je dativ običniji, dok je *od+gen* razmjerno rijedak u korpusu i zapravo zvuči poprilično neobično, kao u primjeru (18) iz HNK-a:

(18) (...) vila na Malom Lošinju zauvijek je otuđena od Hrvatskih željeznica.

To što *od+gen* zvuči neobično vjerojatno je povezano s glagolom *otuđiti se od koga*, na koji u takvim slučajevima glagol *otuđiti što* može asociirati. Međutim, moguće je naći primjere u kojima je *od+gen* posve običan i opravdan:³⁵

(19) Razbojnik [je] (...) prišao (...) pultu te od zaposlenice otuđio više tisuća kuna.

U gornjoj je rečenici *od+gen* primjereniji jezičnomu osjećaju od dativa zbog toga što novac ne pripada zaposlenici, već vlasniku. Odnosno, zaposlenica nije niti posjednik novca pa niti onaj koji je krađom najjače pogođen. Da je taj argument izražen dativom, ideja posjedovanja bila bi snažnije istaknuta. Izraz *od+gen* zadržava svoje malefaktivno značenje, ali smanjuje mogućnost za pojavljivanje ideje posjedovanja. S druge strane, uz razgovorni glagol *maznuti*, koji u načelu ide s dativom, mogu se naći primjeri s *od+gen* kada se želi umanjiti implikacija štete. Odličan primjer našli smo s pomoću *Googlea*:

(20) Pjesma ‘Budi moja voda’ zapravo je ‘maznuta’ od Scorpionsa.³⁶

Od+gen ovdje je upotrijebljen upravo da bi se izbjegla ideja da je bend *Scorpions* pretjerano oštećen time što se naš pjevač poslužio tom pjesmom kao predloškom za svoju. Upotreba *od+gen* ublažava značenje glagola *maznuti*, ali se time ipak ne gubi u potpunosti ideja štete.

Ostali se glagoli lakše pojavljuju uz *od+gen*, barem koliko se čini, ali je ideja posjedovanja redovito ili odsutna ili stavljena u drugi plan, prema sličnome obrascu kao kod glagola *otuđiti*. Preliminarnom provjerom HNK-a to je po-

³⁴ Moramo istaknuti da je u hrvatskomu jeziku moguća i prava konjunkcija posvojnoga značenja i značenja štete. Takvi su primjeri poput *Slomio mu je nogu*, u kojemu je je prva interpretacija dativa posvojna, a tek značenje glagola implicira značenje štete. Takvi se primjeri jasno razlikuju od dativa štete uz glagole u okviru O2b po tome što, kao i kod ostalih primjera posvojnoga dativa, dativ u primjeru *Slomio mu je nogu* nije odobren argumetnim okvirom samog glagola i po tome što, kao što ističe i Tanacković Faletar (2011: 165–166), u gornjemu primjeru nema transfera teme u vlasništvo druge osobe.

³⁵ Primjer je iz HNK-a.

³⁶ <http://www.ezadar.hr/clanak/lauffer-je-maznuo-pjesmu-budi-moja-voda-od-scorpionsa>.

tvrdeno za glagole *zaplijeniti*, *s(a)kriti* i *oteti*. Dat ćemo po jedan primjer iz HNK-a s glagolom *s(a)kriti* (21), *zaplijeniti* (22) te *oteti* (23):

- (21) Mioč htio sakriti istinu od novinara.
- (22) Osim droge, hrvatska je policija od osumnjičenika zaplijenila i jedan pištolj marke „Crvena zastava” i više mobitela.
- (23) Teroristi su u srijedu ujutro pred školu stigli u kamionu GAZ koji su oteli od policije.

U primjeru (21) nema nikakve ideje posjedovanja (istinu se, naime, ne može posjedovati). U primjeru (22) ponovno se javlja implikacija da zaplijenjeno nije nužno vlasništvo osumnjičenika. U primjeru (23) ideja posjedovanja jest prisutna, ali je prema našem tumačenju stavljena u drugi plan. Pritom se ističe sam čin zapljene, odnosno promjene vlasništva, a pogodnost onoga kome se uzima u iskazu manje je zanimljiva.

Analiza glagola *naplatiti* pokazala je zanimljive rezultate. Na temelju primjera iz korpusa uočili smo da se između konstrukcije s dativom i *od+gen* javlja jasna razlika, ali ne onakva kakvu smo zabilježili kod prethodno analiziranih glagola. Naime, glagol se s dativom konstruira onda kada je čin naplate obavljen uspješno, bilo izravno ili nekim drugim putem. Takvi su sljedeći primjeri iz HNK-a:

- (24) Fakultet će **mu** naplatiti školarinu od 5.000 kuna, a ostatak troškova snosi Ministarstvo.
- (25) (...) „darovatelji” su opasan otpad slali na balkansko smetlište. I još ga masno naplatili **humanitarnim organizacijama**.

S druge strane, *od+gen* rabi se u primjerima u kojima se želi naglasiti da je naplata bila otežana i da je pritom nastajao dug (primjer (26) iz HNK-a), zatim da naplata iz nekoga razloga nije moguća (primjer (27) iz HNK-a) ili pak da je naplata samo hipotetska (primjer (28) iz HNK-a):

- (26) (...) prije nego što je na čelo njezinog Nadzornog odbora došao S. L., sretna je bila tvrtka koja je **od Ine** naplatila dug u roku šest mjeseci.
- (27) (...) [majka] malodobnog djeteta, koja već gotovo godinu dana ne uspijeva **od bivšeg supruga** naplatiti alimentaciju za zajedničko dijete.
- (28) (...) ne podmiri li dug od 7183,87 DEM, u kunskoj protuvrijednosti, banka će biti prisiljena naplatiti ga **od jamaca**.

U rečenicama u kojima susrećemo *od+gen*, često se nalaze glagoli poput *ne uspjeti*, *pokušati* ili su dio pogodbenoga perioda. Sva ta sredstva izražavaju ili naglašavaju da je trenutna pogodnost izvora bila manje izražena, što dovodi do izbjegavanja dativa u ovakvim primjerima.

Posljednji primjer, rečenica u (28), pokazuje da ipak postoji određena značenjska veza s oprekom u prethodnim primjerima. Prije svega, u svim trima primjerima dativ ponovno izražava jaču zahvaćenost argumenta radnjom od konstrukcije *od+gen*. U posljednjemu od njih, tj. u (28), *od+gen* vjerojatno je prihvatljiviji od dativa, koji nosi jasnu ideju posvojnosti, upravo zato što jamci nisu vlasnici duga, već su ga samo dužni platiti. Ima primjera u kojima se javlja *od+gen*, a u kojima bi naš jezični osjećaj radije odabrao dativ jer je riječ od izravnoj uključenosti kupaca, što nam samo ponovno pokazuje da razlika između dativa i *od+gen* nije apsolutna:

(29) Nema tu iznenađenja i nema probnog roka, niti HEP ima namjeru naplatiti **od kupaca** nešto što nisu potrošili.

Konačno, možemo pokazati dvije konstruirane rečenice u kojima ćemo upotrijebiti prvo dativ (30), a zatim *od+gen* (31), a da među njima ne bude neke uočljive razlike:

(30) Sudskim putem mu je naplaćena globa od 1000 kuna.

(31) Sudskim putem je od njega naplaćena globa od 1000 kuna.

Jedini potencijalni protuprimjer našem tumačenju razlike dativa i prijedloznoga izraza *od+gen* bio bi glagol *uzeti*, koji na prvi pogled s *od+gen* nema malefaktivno značenje, kao u primjeru (32):

(32) Uzeo sam od njega automobil za 20 000 kuna.

Međutim, glagol *uzeti* u takvome primjeru ima značenje ‘kupiti’, koje je jasno različito od malefaktivnoga značenja ‘zaplijeniti’ kao u primjeru (33):

(33) Banka mu je uzela automobil.

Dakle, pripadnost različitim okvirima posljedica je polisemičnosti glagola *uzeti*.³⁷ Pretraga korpusa s druge je strane pokazala da kod toga glagola *od+gen* nikad nema malefaktivno značenje.³⁸ Katkad se može susresti i druga značenja dativa kod istih glagola kod kojih dativ ima i malefaktivno značenje. Takav je i jedan od glagola s našega popisa, glagol *odnijeti*. Naime, dativ uz taj glagol može imati benefaktivno ili posvojno značenje, kao u primjeru (34a), ili pak malefaktivno značenje kao u primjeru (34b):

³⁷ Slična se razlika može u razgovornome jeziku susresti i s glagolom *krasti*. Tako smo u jednoj situaciji pred početak filma u kinu kao odgovor na pitanje „Ti si nećeš kupiti kokice?” zabilježili sljedeću rečenicu „Ne, mislim da ću krast’ od tebe.” Glagol *krasti* upotrijebljen je dakle u značenju ‘uzimati’.

³⁸ Prijedložni izraz *od+gen* u primjerima poput „Od njega je uzeo 200 kuna, koliko je čovjek imao u novčaniku, i krenuo prema izlazu.” (izvor: *hrWac*) malefaktivno značenje ima samo po kontekstu, odnosno glagol *uzeti* doista nema malefaktivno značenje ‘ukrasti, već ‘prihvatiti rukom’, samo što se to odvija pod prijetnjom.

(34) a. Odnio sam ti pismo na poštu. (ti \approx za tebe / umjesto tebe ili ti \approx tvoje)

b. Lopovi su mu odnijeli sve.

Međutim, kod toga glagola ponovno je jasno da se različita značenja dativa povezuju s različitim značenjima toga polisemnog glagola, slično glagolu *uzeti* u primjerima (32) i (33). Konkretno, u (34a) glagol *odnijeti* znači ‘noseći premjestiti’, a u (34b) ‘uzeti, oteti, ukrasti’. Isto se događa i s dativom uz glagol *uzeti*, koji može imati i benefaktivno i malefaktivno čitanje. Primjerice u (35):

(35) Uzeo sam ti čokoladu.

Benefaktivno bi čitanje imao u kontekstu kada osoba A obavještava osobu B da joj je kupila čokoladu, a malefaktivno kada osoba A obavještava osobu B da je npr. uzela čokoladu s njezina stola. Međutim, isto kao i kod glagola *odnijeti*, tumačenje rečenice ne ovisi samo o kontekstu jer je glagol *uzeti* u takvome slučaju poliseman, pa u benefaktivnome tumačenju ima značenje ‘kupiti’, a u malefaktivnome ‘prisvojiti što tuđe’.

Zaključke koji su se nametnuli s tim glagolom u primjerima (32), (33) i (35) te s glagolom *odnijeti* u primjeru (34) vraćaju nas na već navedenu tvrdnju da se malefaktivno tumačenje povezuje s jasnim malefaktivnim značenjem u polisemnoj strukturi glagola, tj. pokazuje se da se malefaktivno značenje jasno profilira tek uz glagol koji ima malefaktivno značenje, bilo kao jedino značenje, bilo kao jedno od značenja. Dativ ne pridonosi u okviru O2b svojim malefaktivnim značenjem jer ga on i nema, već svojim značenjem fokusa empatije, odnosno ističe da je argument u dativu osobito pogođen radnjom glagola.

Ako pojedina značenja uz sebe vežu malefaktivno ili neutralno/benefaktivno značenje, to znači da se isto može tvrditi i za glagolske okvire.³⁹ Budući da smo jasno utvrdili da se *od+gen* javlja u dvama različitim značenjima, malefaktivnome i benefaktivnome/neutralnome, postaje jasno da okvir O2a, u kojemu izvor nije malefaktivan, mora ograničiti samo na glagole koji imaju benefaktivno/neutralno značenje. Kao posljedicu toga, da bismo opisali *od+gen* uz malefaktivne glagole, predlažemo uvođenje trećega podokvira, O2c, koji bi formalno (sintaktički) bio istovjetan okviru O2a, uz razliku da se u njegovu slučaju na mjestu izraza *od+gen* javlja malefaktivni izvor. Isto tako, on je usko povezan s okvirom O2b, odnosno javlja se uz glagole malefaktivna značenja koji se spremnije i češće javljaju s malefaktivnim izvorom u dativu. Podokvir O2c prikazujemo u (36):

³⁹ Na neizbježnost povezivanja pojedinih značenja polisemnoga glagola s različitim okvirima, unatoč čestoj sintaktičkoj istovjetnosti pojedinih okvira, upozorila me dr. sc. Matea Birtić. Ona me isto obavještava da se isti princip slijedi i u izradi *Valencijskog rječnika hrvatskih glagola* pri Institutu za hrvatski jezik i jezikoslovlje.

(36) **V + akuz [tema] + PP *od*_{gen} [malefaktivni izvor].**

Zanimljivost je da smo u zaključku prethodnoga dijela naveli da se pojačana pogodnost izvora može kodirati i time što se on pojavljuje kao izravni objekt u akuzativu. Prema tome su te dvije strategije srodne. Međutim, kao što to pokazuju naši podatci, u hrvatskome je jeziku puno običnije štetu po osobu naglasiti malefaktivnim dativom nego promocijom toga argumenta na mjesto izravnoga objekta. O ovim će opažanjima više riječi biti u zaključku.

3.4. Sintaktički okvir 3 (Podokviri O3a i O3b)

Okvir 3 (O3) obuhvaća dva podokvira: O3a i O3b. **Podokvir O3a** sastoji se od izvora kodiranoga akuzativom, dok se tema kodira genitivom. Puna shema toga glagolskog okvira glasi ovako (pripadajuće su semantičke uloge u uglatim zgradama):

(37) **V + akuz [izvor] + gen [tema].**

Podokvir O3b gotovo je identičan prethodnomu. Jedina je razlika u tome što se umjesto besprijedložnoga genitiva pojavljuje genitiv kojim upravlja prijedlog *od*, pa se okvir može prikazati ovako:

(38) **V + akuz [izvor] + PP *od*_{gen} [tema].**

Za te se okvire ne smatra da alterniraju, u skladu s definicijom danom u odjeljku 2. Zbog toga se te dvije konstrukcije svrstavaju pod isti glagolski okvir jer je razlika među njima samo u sintaktičkome kodiranju teme, baš kao što je bio slučaj s dvama podokvirima okvira O2. Očekivano, izvor je nešto živo, a tema neživa.⁴⁰

Okviru O3a nalazimo u suvremenome jeziku tek četiri glagola. Prvi je od njih *lišiti*, koji se obično pojavljuje samo u njegovanijemu pisanom stilu. Drugi je glagol koji nalazimo u tome okviru *razriješiti*, no on se u dvoprijelaznoj konstrukciji susreće samo ako mu je tema imenica *dužnost*, odnosno u okamenjenoj svezi *razriješiti koga dužnosti*.⁴¹ Usto, zanimljivo je primijetiti da su dva posljednja glagola (*lišiti* i *razriješiti [dužnosti]*) jedini koji među svim glagolima iz okvira O3 imaju negativno, malefaktivno, značenje.⁴² Nijedan drugi glagol iz okvira O3

⁴⁰ Međutim, vidi i primjere (41) – (43) niže.

⁴¹ Taj se glagol može rabiti i u običnoj prijelaznoj konstrukciji, ali tada mu je izravni objekt nešto neživo i znači ‘riješiti, raščistiti’, što je značenje dosta udaljeno od prvospomenutoga značenja u dvoprijelaznome okviru. Po tome se može zaključiti da je glagol *razriješiti* u značenju ‘smijeniti’ s imenicom *dužnost* jedina preživjela uporaba toga glagola u tome značenju.

⁴² S time se ne slaže HER (s. v. *lišiti*) koji navodi „osloboditi čega nepoželjnog [lišiti daljnjih optužbi]“ kao drugo značenje glagola *lišiti*. Naš jezični osjećaj ne poznaje takvo značenje, a u tome se slažu i RHJ i *Školski rječnik*, koji navode samo negativno značenje.

nema negativno značenje. Treći je glagol iz podokvira O3a koji se može naći u suvremenoj uporabi *riješiti koga čega*, iako se razmjerno rijetko sreće u korpusu.⁴³ Četvrti je glagol koji susrećemo *poštedjeti koga čega*. Zanimljivo je primijetiti da dva potonja glagola, za razliku od *lišiti* i *razriješiti* [*dužnosti*], imaju značenje pozitivne posljedice za argument izrečen akuzativom. U skladu s postupkom primijenjenim u prethodnome odjeljku, u kojemu smo malefaktivno i benefaktivno/neutralno značenje odvajali u zasebne okvire čak i ako su formalno (sintaktički) istovjetni, tako i ovdje predlažemo da se iz podokvira O3a navedenoga u (37) izdvoji **podokvir O3c** u kojemu bi se izvor definirao kao malefaktivni, a njemu bi pripadali glagoli *lišiti* i *razriješiti*:

(39) **V + akuz [malefaktivni izvor] + gen [tema].**

Konstrukcija s besprijedložnim genitivom bila je češća u starijemu jeziku, što se najbolje vidi iz popisa glagola koji „otvaraju mjesta dvama objektima od kojih je jedan akuzativu (...), a drugi je u genitivu” u Katičić (2002: 126).⁴⁴ Naša analiza tih glagola pokazuje da su u toj konstrukciji oni velikom većinom ili nestali iz suvremenoga jezika (*oprostiti*, *sjetiti*, *opomenuti*, *sačuvati*, *udostojiti*) ili se besprijedložni genitiv počeo javljati s prijedlogom *od*, odnosno ti su glagoli prešli u okvir O3b (*izbaviti*, *osloboditi*, *odviknuti*, *odučiti*).

Nadalje, glagoli su koji se pojavljuju isključivo u okviru O3b sljedeći: *braniti koga od čega*, *čistiti/očistiti koga od čega*, *čuvati koga od čega*, *izbaviti/izbavljati koga od čega*, *liječiti/izliječiti koga od čega*, *odučiti koga od čega*, *odviknuti/odvikavati koga od čega*, *spasiti/spašavati koga od čega*. S druge strane, postoji i određeni broj glagola koji se kolebaju među dvama okvirima, O3a i O3b, a to su: *odriješiti koga (od) čega*, *osloboditi koga (od) čega*, *spasiti koga (od) čega*.

Među glagolima navedenim u prethodnome odlomku, ponavljamo, nema nijednoga glagola koji bi imao malefaktivno značenje.

Glagol *odriješiti*, koji dopušta dva podokvira (O3a i O3b), sličan je glagolu *razriješiti* po tome što je kolokacijski i uporabno ograničen, odnosno javlja se obično uz imenicu *griješ*⁴⁵, te obično u kontekstu religije.⁴⁶

⁴³ Zabilježen je i u recentnoj prevoditeljskoj produkciji. Tako smo naišli na sljedeću rečenicu „(...) što bi ga riješilo svake obveze.” (Woody Allen: *Nuspojave*, str. 108., 2013., Profil, prevela Ivana Jurković), koja u originalu glasi „(...) thereby getting him off the hook.”, po čemu je jasno da nema govora o bilo kakvoj interferenciji s engleskim.

⁴⁴ Glagoli su koje Katičić navodi (2002: 126): *izbaviti*, *osloboditi*, *lišiti*, *riješiti*, *oprostiti*, *sačuvati*, *sjetiti*, *opomenuti*, *odviknuti*, *odučiti*, *udostojiti*. Većina tih glagola nema malefaktivno značenje.

⁴⁵ U korpusu smo našli i jedan primjer s imenicom *krivnja*: „Haaški sud mora nešto dobiti zato što ju je odriješio krivnje za veći dio optužnice.”

⁴⁶ Glagol se može naći i u drugim kontekstima, ali tada ima druge efekte, poput komičnoga u sljedećemu primjeru iz HNK-a: „Ne mogu se otići dojmju, da mu nije pomogao i odriješio ga ovozemaljske brige o elektroničkom glasovanju.” Za razliku od *razriješiti*, *odriješiti* nema drugoga značenja.

Za glagol *osloboditi* može se opaziti da postoji određena razlika među dvjema konstrukcijama.⁴⁷ Čini se da se prijedlog *od* ponajprije rabi u konstrukcijama u kojima glagol ima nepreneseno (doslovno) značenje ('učiniti koga slobodnim, izbaviti'), a konstrukcija bez prijedloga tamo gdje ima preneseno značenje ('riješiti koga obveza, dužnosti'). Ta je pojava samo tendencija, a ne apsolutno pravilo. Ipak može ju se pokazati na primjerima iz HNK-a (40a) i (40b) kojima je značenje preneseno, ali oba primjera zvuče posve normalno iako je u jednome prisutan prijedlog *od*, a u drugom nije:

- (40) a. (...) te *oslobodili* **od** plaćanja participacije sve one koji imaju niska primanja
b. svaki roditelj može (...) svoje (...) dijete *osloboditi* te obveze običnom prijavom...

Međutim, u sljedećemu primjeru iz HNK-a (41a) u kojemu je značenje doslovno, ispuštanje prijedloga u (41b) zvuči u najmanju ruku neobično:

- (41) a. Sv. Kristofor (...) već je više puta uspješno obranio i *oslobodio* Rab **od** neprijatelja
b. ?Sv. Kristofor (...) već je više puta uspješno obranio i *oslobodio* Rab **Ø** neprijatelja.

Sudeći po korpusu, taj se glagol ponajprije rabi u prenesenom značenju. Budući da u češćemu prenesenom značenju prisutnost i odsutnost prijedloga ne igraju neku ulogu, zbog toga je i slabije izražena opozicija među dvjema konstrukcijama u suvremenome jeziku.

Uz okvir O3 moramo ukazati na neke osobitosti. Naime, za konstrukciju s prijedložnim izrazom *od+gen* nije apsolutno nužno da se na mjestu izvora (u akuzativu) nađe što živo, niti je nužno da se na mjestu teme (u izrazu *od+gen*) nađe što neživo. Tako su moguće kombinacije poput živo i živo (42), neživo i neživo (43) te obrnuta kombinacija od one koju smo naveli, neživo i živo (44):

- (42) Branimo seljane od razbojnika.
(43) Očistili su kuću od smeća.
(44) Čuvaju muzej od provalnika.

Međutim, okviri koji se mogu pripisati glagolima u primjerima (41) – (43) nisu istovjetni podokviru O3b, iako dijele istu sintaktičku konstrukciju. Ti su okviri odvojeni, iako srodni.

⁴⁷ Kolebanje među tim dvjema konstrukcijama zabilježio je, primjerice, već i Adolfo Weber Tkalčević u svojoj *Skladnji* (Veber Tkalčević 2005 [1859]: 39 [35]).

Besprijedložni genitiv u okviru O3a i genitiv s prijedlogom *od* okviru O3b očito su srodni načini izražavanja istoga semantičkog odnosa. Međutim, oni se u gramatikama i opisima hrvatskoga jezika obično navode i opisuju odvojeno, a njihova se povezanost ne ističe. Tako se besprijedložni genitiv u značenju kakvo nalazimo u okvirima O3a i O3c obično naziva ablativnim (npr. Silić i Pranjković 2005: 203), dok se genitiv s prijedlogom *od* u značenju kakvo nalazimo u okviru O3b navodi posebno (Silić i Pranjković 2005: 204)⁴⁸ i pritom se povezuje s temeljnim prostornim značenjem toga prijedložnog izraza, kakvo se nalazi u primjerima poput *Bježi od kuće* i sl. Belaj genitiv u takvome značenju zove genitivom rastavljanja (2010: 21). Slično tome, Tanacković Faletar posebno obrađuje ablativni genitiv i njemu srodna značenja s prijedlogom *od* (2011: 99–100), ali ne navodi izričito njihovu srodnost u nekim slučajevima, iako ponovno za ablativni genitiv jasno navodi da je primjerice kod glagola *lišiti* riječ o nekakvu udaljavanju od vlastitoga posjeda (2010: 90).

Ablativno značenje kakvo nalazimo kod glagola u okviru O3a danas je slabo zastupljeno, ali je povijesno sigurno povezano s ablativnim značenjem prijedložno-padežnoga izraza *od+gen*. Prilog tomu su i glagoli koji i u suvremenome jeziku dolaze s besprijedložnim genitivom kao i prijedlogom *od*.⁴⁹ Prema tim podatcima, može se ustvrditi da su besprijedložni genitiv s glagolima u okviru O3a te značenja koja se izražavaju izrazom *od+gen* srodna. Isto tako, sudeći i po Katičićevim podatcima, besprijedložni genitiv s ablativnim značenjem gotovo je nestao iz suvremenoga jezika te su glagoli u okvirima O3a i O3c jedan od njegovih rijetkih prežitaka.

Konačno, ponovit ćemo opažanje da glagoli koji dolaze u okviru 3 uglavnom dolaze u značenju pozitivne posljedice za referent koji se izriče akuzativom. Tek dva glagola (*lišiti* i *razriješiti* [*dužnosti*]) imaju malefaktivno značenje. Tomu je tako vjerojatno zato što se malefaktivno značenje ponajprije izražava glagolima u O2, osobito onima koji dolaze s dativom štete te u manjemu broju glagolima u okviru O1. Po tome se može zaključiti da su akuzativ uz glagole u O1 i O3c (s malefaktivnim značenjem) te dativ s glagolima u O2 srodni po tome što izražava-

⁴⁸ Međutim, oba se značenja definiraju slično. Za ablativni genitiv navode se ova značenja: „odvajanje, udaljavanje, lišavanje koga ili čega” (Silić i Pranjković 2005: 203.), dok se tomu značenju srodno značenje s prijedlogom *od* opisuje kao značenje „otklanjanja, rastavljanja, lišavanja, oslobađanja” (2005: 204).

⁴⁹ Povijest jezika pokazuje nam da je ablativno značenje genitiva nastalo pridruživanjem značenja indoeuropskoga ablativa genitivu još u pretpovijesti baltoslavenskih jezika. U najranijemu razdoblju, u staroslavenskomu, gotovo sva ablativna značenja koja se danas izražavaju s *od+gen* izražavala su se i besprijedložnim genitivom (standard komparacije, neizravni objekt uz neke glagole, pa čak i čisto prostorno značenje) (Ivšić 1970: 356–357). Za čisto prostorno značenje Damjanović daje primjer iz staroslavenskoga *monastyra otyšadъša* ‘otišavši od manastira’ (2004: 162).

vaju pogodnost živoga referenta koji se izražava tim padežima. Slično piše i Tanacković Faletar koji navodi kao bliskoznačne rečenice poput *Lišili su ga osobnog dohotka* i *Oduzeli su mu osobni dohodak* te ustvrđuje da akuzativ u prvome primjeru ističe trpnost, a dativ u drugome primjeru usmjerenost (2010: 90). Možemo dodati da se genitiv u O3c i prijedložni izraz *za+ak* podudaraju u službi izražavanja teme, odnosno imenuju onaj predmet koji se nekomu oduzima.

Postavlja se i pitanje kakva je veza prijedložnoga izraza *od+gen* u O2a i O3b. Usporedimo sljedeća dva primjera, od kojih je u prvome (45) ponovno oprimjeren okvir O2a, dok je u (46) prikazano temeljno prostorno značenje izraza *od+gen*:

(45) Ivan prima poklon od prijatelja.

(46) On bježi od kuće.

U obama primjerima referent kodiran s *od+gen* ishodišna je točka. U (45) *od+gen* ishodište je od kojega se kreće tema transfera, dok je on u (46) ishodište od kojega počinje kretanje, tj. čin bježanja. Belaj (2010: 21) primjećuje da se sintaktički okviri kakve nalazimo u O3b jasno razlikuju od izraza *od+gen* u primjerima (45) i (46). Naime, za razliku od primjera poput *Bježi od kuće*, u kojemu se prostorni odnos izravno prenosi u jezik (kuća je ishodište od kojeg se netko udaljava i stoga je kodirana izrazom *od+gen*), u primjerima s glagolima poput *osloboditi* primjećuje se „kolizija jezičnih i izvanjezičnih odnosa”. Drugim riječima, u primjeru poput *Oslobodili su zemlju od neprijatelja* radnja se tumači tako da se imenica *neprijatelj* tumači kao da se udaljava od imenice *zemlja*, tj. *zemlja* je prema tome ishodište. No to ishodište (*zemlja*) nije kodirano izrazom *od+gen*, već akuzativom, što je različito od kodiranja ishodišta u primjerima (45) i (46). Iako je to opažanje zanimljivo, autor nije ponudio objašnjenje za takvu koliziju, osim činjenice da se akuzativom naglašava pogodnost objekta.

4. Zaključci i daljnje perspektive

U radu smo prikazali opis glagola negativnoga transfera kao semantički definirane skupine glagola. To semantičko jedinstvo, kako naš opis pokazuje, jasno odražava i njihova sintaksa.

Prvo, vidljivo je da svi opisani glagoli dolaze u samo tri sintaktička okvira, što je relativno neobično s obzirom na velik broj kombinacija raznih mogućih ostvaraja glagolskih argumenata u hrvatskome jeziku (razni padeži i prijedložni izrazi). U Tablici 4 prikazan je revidirani popis glagolskih okvira i podokvira s pripadajućim semantičkim ulogama. U svim je okvirima tema uvijek što neživo, a izvor što ljudsko:

Okvir O1	V + akuz [malefaktivni izvor] + PP <i>za_{ak}</i> [tema]
Okvir O2	
Podokvir O2a	V + akuz [tema] + PP <i>od_{gen}</i> [izvor]
Podokvir O2b	V + akuz [tema] + dat [malefaktivni izvor]
Podokvir O2c	V + akuz [tema] + PP <i>od_{gen}</i> [malefaktivni izvor]
Okvir O3	
Podokvir O3a	V + akuz [izvor] + gen [tema]
Podokvir O3b	V + akuz [izvor] + PP <i>od_{gen}</i> [tema]
Podokvir O3c	V + akuz [malefaktivni izvor] + gen [tema]

Tablica 4

Pokazalo se da većina glagola pripada u samo jedan okvir, a to je O2.

Drugo, pokazalo se da daljnja značenjska podjela glagola negativnoga transfera, ona na glagole s neutralnim i/ili benefaktivnim značenjem i na one s malefaktivnim značenjem ima jasan i razmjerno dubok i sveobuhvatan utjecaj na sintaksu; pokazuje se jasna tendencija: benefaktivni i/ili neutralni glagoli iz ovoga razreda nikada ne dolaze ni u okvir O1 ni u O2b. Oni se pretežno javljaju u O2a, u kojemu se izvor u transferu javlja u izrazu *od+gen*.

Malefaktivni se glagoli, pak, pretežno javljaju u okvirima O1 i O2b, koji svojim značenjskim svojstvima jasno upućuju na pojačanu zahvaćenost izvora transfera radnjom glagola. U O1 to se postiže promocijom toga argumenta na mjesto izravnoga objekta, a u O2b izražavanjem toga argumenta dativom, koji i inače označava fokus empatije i semantičku pogodnost. Time se opisom inače slabo proučavanog dativa štete u točno određenim sintaktičkim okolinama dodatno pokazala elastičnost i snaga dativa u suvremenome hrvatskom jeziku.

Pritom se naravno postavlja pitanje koja je razlika među dvama sredstvima i zašto je dativ očigledno zastupljeniji u toj službi. Odgovor jamačno leži u činjenici da se u dativu obično javljaju živi referenti (Šarić 2008: 207–269, Tanacković Faletar 2011: 156), a osobito lične zamjenice i osobna imena, koja su i inače elementi najviši po živosti (Palić 2010: 195). Kod akuzativa to nije tako, već je prototipni akuzativni referent u prototipnoj prijelaznoj konstrukciji neživ (Hopper i Thompson 1980), zbog čega se akuzativom ponajprije naznačava obična fizička zahvaćenost objekta (*Marko je razbio vazu*). Dativ je po tome parametru drukčiji jer on ne naznačava običnu fizičku zahvaćenost, već i emocionalnu pogodnost kakvu mogu imati živi referenti (usp. Kuna 2012: 200). Sva se ta obilježja jasno vide i iz priložene analize. To se može povezati s jednim važnim obilježjem dativa u hrvatskome jeziku, a koje je jasno istaknuo D. Kučanda; naime, živi referent koji je izražen dativom može se tumačiti kao da je po-

vezan s nekom stvari čak i ako taj živi referent tu stvar ne posjeduje (Kučanda 1996: 329–330). Drugim riječima, to što dativ ne imenuje da je neka stvar nužno u posjedu referenta, već samo da je ona na neki način bliska referentu, omogućava uporabu dativa u mnogim kontekstima u kojima se želi naglasiti povećanu zahvaćenost referenta radnjom.

Konačno, o okviru O3 možemo reći da je najslabije zastupljen, da je dijakronijski u postupnom nestajanju u svojem malefaktivnom značenju, ali da ima svoje jasno značenje profilirano prema drugim dvama okvirima: većina glagola iz toga okvira izražava jasnu korist za izvor transfera. Ta vrsta značenja, značenje oslobađanja, jamačno se služi i drugim sintaktičkim sredstvima, a to je jedno od istraživanja koje tek treba izvršiti.

Literatura:

- BELAJ, BRANIMIR. 2010. *Prostorni odnosi kao temelj padežnih značenja – shematičnost i polisemija hrvatskoga prijedložno-padežnog izraza od + genitiv*. U Birtić i Brozović Rončević 2010. 15–33.
- BIRTIĆ I BROZOVIĆ RONČEVIĆ 2010: *Sintaksa padeža: Zbornik radova znanstvenoga skupa s međunarodnim sudjelovanjem* Drugi hrvatski sintaktički dani. 2010. Ur. Birtić, Matea; Brozović Rončević, Dunja. Filozofski fakultet u Osijeku – Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Osijek – Zagreb.
- BIRTIĆ, MATEA; MATAS IVANKOVIĆ, IVANA. 2009. Akuzativne dopune uz neprijelazne glagole: što su unutrašnji objekti? *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 35. 1–19.
- CROFT, WILLIAM. 2005. Logical and typological arguments for Radical Construction Grammar. *Construction Grammars: cognitive grounding and theoretical extensions*. Ur. Östman, Jan-Ola; Fried, Mirjam. John Benjamins. Amsterdam – Philadelphia. 273–314.
- FILLMORE, CHARLES J. 1968. The Case for Case. *Universals in Linguistic Theory*. Ur. Bach, Emmon; Harms, Robert T. Holt, Reinhardt & Winston. New York. 1–88.
- GOLDBERG, ADELE. 1995. *Constructions: a construction grammar approach to argument structure*. The University of Chicago Press. Chicago – London.
- HASPELMATH, MARTIN. 2008. Ditransitive constructions: Towards a new Role and Reference Grammar account? *Investigations of the Syntax-Semantics-Pragmatics Interface*. Ur. Van Valin, Robert D. Jr. John Benjamins. Amsterdam – Philadelphia. 74–100.
- HER: *Hrvatski enciklopedijski rječnik*. 2002. Ur. Jojić, Ljiljana; Matasović, Ranko. Novi Liber. Zagreb.
- HOPPER, PAUL J.; THOMPSON, SANDRA A. 1980. Transitivity in Grammar and Discourse. *Language* 56/2. 251–299.
- IVŠIĆ, STJEPAN. 1970. *Slavenska poredbena gramatika*. Priredili Vrana, Josip; Katičić, Radoslav. Školska knjiga. Zagreb.
- JELASKA, ZRINKA; OPAČIĆ, NIVES. 2005. Glagolski vid i vidski parovi. *Hrvatski kao drugi i strani jezik*. Priredila Jelaska, Zrinka. Hrvatska sveučilišna naklada. Zagreb. 152–170.
- KATIČIĆ, RADOSLAV. ³2002. *Sintaksa hrvatskoga književnog jezika*. Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti – Nakladni zavod Globus. Zagreb.
- KUČANDA, DUBRAVKO. 1982. *Kontrastivna analiza dativa u hrvatskom i njegovih prijevodnih ekvivalenata u engleskom jeziku*. Magistarski rad. Sveučilište u Zagrebu. Zagreb. 122 str.

- KUČANDA, DUBRAVKO. 1996. What is the Dative of Possession? *Suvremena lingvistika* 41–42. 319–332.
- KUNA, BRANKO. 2012. *Predikatna i vanjska posvojnost u hrvatskome jeziku*. Filozofski fakultet Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera. Osijek.
- LEVIN, BETH. 1993. *English Verb Classes and Alternations: A Preliminary Investigation*. University of Chicago Press. Chicago.
- LEVIN, BETH; RAPPAPORT HOVAV, MALKA. 2005. *Argument realization*. Cambridge University Press. Cambridge.
- LYONS, JOHN. 1977. *Semantics*. Vol. 1. Cambridge University Press. Cambridge.
- MALCHUKOV, HASPELMATH I COMRIE 2010: *Studies in ditransitive constructions*. 2010. Ur. Malchukov, Andrej; Haspelmath, Martin; Comrie, Bernard. De Gruyter Mouton. Berlin.
- MØNNESLAND, SVEIN. 2003. Glagolski vid u hrvatskom jeziku. *Zbornik Zagrebačke slavističke škole 2002*. Ur. Botica, Stipe. FF press. Zagreb. 21–31.
- MUKHERJEE, JOYBRATO. 2005. *English ditransitive verbs: aspects of theory, description and a usage-based model*. Rodopi. Amsterdam.
- PALIĆ, ISMAIL. 2010. *Semantičko-sintaksička tipologizacija dativa u bosanskom (hrvatskom, srpskom) jeziku*. U Birtić i Brozović Rončević 2010. 193–212.
- RHJ: *Rječnik hrvatskog jezika*. 2000. Ur. Šonje, Jure. Leksikografski zavod Miroslav Krleža – Školska knjiga. Zagreb.
- RUPPENHOFER, JOSEF I DR. 2010. *FrameNet II: Extended Theory and Practice*. <http://framenet2.icsi.berkeley.edu/docs/r1.5/book.pdf> (pristupljeno 15. prosinca 2013.).
- SILIĆ, JOSIP; PRANJKOVIĆ, IVO. 2005. *Gramatika hrvatskoga jezika: za gimnazije i visoka učilišta*. Školska knjiga. Zagreb.
- ŠARIĆ, LJILJANA. 2008. *Spatial Concepts in Slavic: A Cognitive Linguistic Study of Prepositions and Cases*. Harrassowitz Verlag. Wiesbaden.
- ŠARIĆ, LJILJANA; WITTSCHEN, WIEBKE. 2008. *Rječnik sinonima hrvatskoga jezika*. Naklada Jesenski i Turk. Zagreb.
- ŠKOLSKI RJEČNIK: BIRTIĆ, MATEA I DR. 2012. *Školski rječnik hrvatskoga jezika*. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje – Školska knjiga. Zagreb.
- ŠOJAT, KREŠIMIR. 2008. *Sintaktički i semantički opis glagolskih valencija u hrvatskom*. Doktorski rad. Sveučilište u Zagrebu. Zagreb. 277 str.
- TANACKOVIĆ FALETAR, GORAN. 2011. *Semantički opis nesamostalnih (kosih) padeža u hrvatskom jeziku i njegove sintaktičke implikacije*. Doktorski rad. Sveučilište u Osijeku. Osijek. 290 str.
- TESNIÈRE, LUCIEN. 1959. *Éléments de Syntaxe Structurale*. Librairie C. Klincksieck. Paris.

- VAN VALIN, ROBERT D. JR.; LAPOLLA, RANDY J. 1997. *Syntax: structure, meaning and function*. Cambridge University Press. Cambridge.
- VAN VALIN, ROBERT D. JR. 2005. *Exploring the syntax–semantics interface*. Cambridge University Press. Cambridge.
- VEBER TKALČEVIĆ, ADOLFO. 2005 [1859]. *Skladnja ilirskoga jezika za niže gimnazije*. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Zagreb.
- ZOVKO DINKOVIĆ, IRENA. 2007. Dative Alternation in Croatian. *Suvremena lingvistika* 63. 65–83.

Verbs of Negative Transfer in Croatian: Syntactic Frames and Semantic Unity

Abstract

This paper examines the syntactic and semantic features of a verb class of Croatian ditransitive verbs termed verbs of negative transfer. With verbs of negative transfer, the transfer of an item is performed in the opposite direction of the transfer observable with typical ditransitive verbs such as *give*, *get*, *obtain* etc. Special concern is given to the interconnection of semantic and syntactic features within this verb class. As demonstrated in the paper, the syntactic expression of arguments is sensitive to one semantic feature of these verbs: the feature whether a given verb has malefactive meaning or not. The paper convincingly shows that a major strategy for expressing the semantic role of a maleficiary is the dative case. This use of the dative is usually called the malefactive dative and has not yet been thoroughly researched for Croatian. Accordingly, a great deal of attention has been devoted to the description of the malefactive dative. Furthermore, some similarities of this dative meaning have been related to some already known features of other dative meanings in Croatian.

Ključne riječi: dvoprijelazni glagoli, glagoli negativnog transfera, dativ štete, hrvatski jezik, glagolski okviri

Key words: ditransitive verbs, verbs of negative transfer, malefactive dative, Croatian language, verb frames

